

ผลกระทบภายนอก (Externalities)

ริรุทธิ ศรีพิณอ

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เศรษฐจุรฉบับนี้ ผู้เขียนขอเริ่มจากประสบการณ์ส่วนตัว ที่คิดว่า ผู้อ่านหลาย ๆ ท่าน ก็คงจะรู้สึกแบบเดียวกัน นั่นคือ เช้าวันปรกติ ที่เราตื่นขึ้นมาเห็นแสงอาทิตย์ยามเช้าที่สวยงาม ที่เราก็หวังจะให้เป็นที่สดใสอีกวัน และเราก็เดินออกนอกบ้านเพื่อหวังจะสูดอากาศสดชื่นเพื่อเป็นการเริ่มต้นวันที่ดี แต่แล้วฝนทั้งหมดก็ต้องยุติลง และต้องรีบกลับหวนใจปิดจุกแล้วเดินกลับเข้าบ้านไป เมื่อได้ยินเสียงประกาศว่าสิ่งที่เห็นอยู่นั้นคือฝุ่น ไม่ใช่หมอก ถ้าหายใจเข้าไปแล้วจะป่วยแทนที่จะสดชื่น ในความหงุดหงิด สิ่งที่รัฐบาลแนะนำให้ทำก็คือ ให้ไปซื้อหน้ากากกรองฝุ่นมาใส่ และพยายามอย่าออกนอกอาคาร ท่านผู้อ่านคงพอนึกออกว่า สิ่งที่ผมพูดถึงคือปัญหา PM 2.5 ที่เริ่มจะรบกวนชีวิตเรามากขึ้นเรื่อย ๆ และมันก็ทำให้เช้าวันที่น่าจะสดใส ต้องกลายเป็นการบ่นแทนว่า นี่เราไปทำกรรมอะไรไว้ ถึงได้ต้องมานั่งรับกรรมที่ตัวเองไม่ได้ทำไว้

ผมมานึกถึงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์และก็นึกถึงแนวคิดที่พ้องกับคำบ่นของผมเมื่อสักครู่นี้คือ คำว่า **“ผลกระทบภายนอก (Externalities)”** ฉบับนี้ เราจะมาคุยเรื่องนี้กันครับว่า ผลกระทบภายนอกจะทำให้เราเข้าใจเรื่องอื่น ๆ มากขึ้นได้อย่างไร

เมื่อนึกถึงคำว่า “ต้องมาทนรับกรรมในสิ่งที่ตัวเองไม่ได้ทำไว้” ก็มานั่งคิดว่า นี่เราคงไม่ใช่คนแรกที่บ่นแบบนี้ แล้วนักวิชาการ เขาบ่นแบบเราบ้างไหมหนอ ก็ไปพบว่า เขาบ่นคล้าย ๆ กัน แต่พอนักวิชาการบ่น เขาจะเลี้ยววลีเป็นคำอธิบายแทน ดังนั้นจากคำว่า “ต้องมาทนรับกรรมในสิ่งที่ตัวเองไม่ได้ทำไว้” ก็มาเป็น “ต้องมาทนรับกรรมในสิ่งที่คนอื่นทำไว้” และก็กลายมาเป็น “โทษหรือประโยชน์ที่คนรับไม่ได้เป็นผู้เลือกและเลือกไม่ได้ว่าจะรับ” ซึ่งเรียกเป็นภาษาวิชาการว่า **ผลกระทบภายนอก (Externalities)** คำว่าผลกระทบภายนอก จริง ๆ แล้ว ก็มีแค่นี้ครับ คือคนที่ทำอาจจะคิดหรือไม่คิดว่า สิ่งที่เขาทำจะส่งผลกระทบต่อผู้อื่นที่เขาไม่ได้ประสงค์จะรับผลนั้น แต่ผลของการเกิดผลกระทบภายนอกกลับเป็นเรื่องที่มีผลมาก

ขอกลับมาเรื่องกรณี PM 2.5 อีกครั้งนะครับ Particulate Matters 2.5 หรือ PM 2.5 คือ ชิ้นส่วนที่มีขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน ซึ่งแปลง่าย ๆ

ก็คือ ฝุ่นจิ๋วนั่นเอง มันเล็กมากเล็กจนสามารถทะลุทะลวงเกราะป้องกันทุกอย่างที่คนเราได้มาจากธรรมชาติทั้งหมด เจ้าฝุ่นจิ๋วนี้ แค่เราหายใจ มันก็สามารถเข้าไปในทุกอนุของเราเลยทีเดียวนะแล้ว ใครหนอไปทำให้ฝุ่นจิ๋วมันเยอะ จนเราต้องมาวุ่นวายขนาดนี้ คำตอบก็คือ ทุกคนที่สร้างฝุ่นครับ ตั้งแต่เราทำกับข้าว เผาฟืน เผาหญ้า เผาขยะ เผาไร่ ไฟป่า หรือการพ่นของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งธรรมชาติก็สร้างฝุ่นจิ๋วเป็นปรกติอยู่แล้ว แต่ฝุ่นจิ๋วเริ่มจะสร้างปัญหามากขึ้น เมื่อมันสะสมมากเกินไป และลมได้หอบฝุ่นจิ๋วเหล่านี้ลอยและวนอยู่ในอากาศ โดยเฉพาะในเมืองที่พอฝุ่นเหล่านี้ลอยอยู่ในอากาศ มันจะไม่มีที่ไป เพราะมันจะติดติดกรรมบ้านช่องต่าง ๆ

การจัดการเรื่องผลกระทบภายนอกเป็นเรื่องยาก ทั้งที่เพราะคนทำอาจจะไม่ได้นึกว่าจะเกิดผลกระทบดังกล่าว ทั้งที่เป็นสิทธิของคนที่จะทำ และเป็นเรื่องที่เหมาะสมผลกระทบได้ยาก เรามาลองดูกรณีฝุ่นจิ๋วกัน ผมก็พูดแค่ว่า มันเกิดจากการเผาขยะแทนนะครับ เพราะคำว่าขยะก็คือสิ่งที่เราไม่เอามาใช้ สรุปลงก็คือการเผาสิ่งที่เราไม่ต้องการ อย่างแรก ถ้าเรามีขยะ แล้วเราเผาขยะ เราคงนึกไม่ถึงว่ามันจะสร้างฝุ่นจิ๋ว ที่ไปกระทบคนที่อยู่ไปไกลหลายจังหวัดได้ ต่อมา ใครจะมาห้ามเราได้ ก็ในเมื่อเราเผาขยะในที่ของเรา ไม่ได้รบกวนใคร และสุดท้าย ต่อให้มีคนมาบอกว่ามันสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น เราก็อาจจะเถียงได้ว่ามันจะเดือดร้อนสักแค่ไหนเชียว

แล้วนักเศรษฐศาสตร์มีวิธีจัดการเรื่องนี้อย่างไร หลักการง่าย ๆ ของเศรษฐศาสตร์คือ หากเรารู้ประโยชน์และผลเสียของแต่ละสิ่งอย่างแท้จริงแล้ว เราย่อมสามารถจัดการมันได้อย่างเหมาะสม แต่กรณีผลกระทบภายนอก สิ่งที่เป็นปัญหาคือ คนเผาขยะหรือคนที่ทำให้เกิดฝุ่นจิ๋วทั้งหลายไม่เห็นผลเสียของการกระทำนั้น เพราะผลเสียนั้นตกกับผู้อื่นไม่ใช่ตัวเอง ถ้าจะประเมินผลเสียวิธีการประเมินผลเสียก็ตรงไปตรงมาครับคือ การหาผลเสียที่เกิดขึ้นกับคนอื่น เช่น ถ้าจะคิดเร็ว ๆ เมื่อมีฝุ่นเราต้องไปซื้อหน้ากากกรองอากาศต้องไปซื้อที่กรองอากาศ ถ้าจะคิดเร็ว ๆ ก็เอายอดขายหน้ากากและที่กรองอากาศในช่วงนี้มารวมกัน ก็พอทราบแล้วว่าต้นทุนผลเสียที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น (นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า ต้นทุนของสังคม Social Cost) ถ้าจะคิดละเอียดลงไปอีกคือ หากมีปริมาณฝุ่นมากอย่างในปัจจุบัน จะทำให้มีคนป่วยมากขึ้น และจะต้องมีค่ารักษาพยาบาลมากขึ้น ถ้าจะคิดเร็ว ๆ อีก ก็ไปหายอดเบิกประกันที่เกิดจากโรคที่เกี่ยวข้องจากฝุ่นจิ๋ว ก็จะพอทราบว่ามันแพงแค่ไหน เมื่อพอทราบต้นทุนที่ไปกระทบผู้อื่นแล้ว ก็นำมาเฉลี่ยเป็นค่าปรับหรือต้นทุนเพื่อไปคิดกับผู้เผาขยะหรือแหล่งที่ทำให้เกิดฝุ่นจิ๋วต่าง ๆ นอกจาก

คิดค่าปรับหรือต้นทุนแล้ว ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้คนทำลดระดับลงมาเองได้ เราก็อาจจะใช้เงินก้อนเดียวกันไปป้องกันห้ามปรามได้ เช่น ที่เรามีกฎหมายห้ามและป้องกันต่าง ๆ ถ้าเราไปค้นกันดู เราก็จะพบว่า ประเทศเราเขาก็มีวิธีจัดการดีแล้วมีใช้น้อย มีมาตรการกฎต่าง ๆ มากมาย แต่ที่สำคัญคือ ทำไมหนอแม้จะมีมาตรการมากมายแล้ว มันยังเกิดปัญหาได้อีก ผมจะชวนท่านผู้อ่านคิดต่อนะครับว่า ถ้าเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ห้ามปรามไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการปราบปราม ไม่ไปห้ามคนเผาขยะ แบบนี้แล้ว การไม่ปฏิบัติหน้าที่นี้สร้างผลกระทบภายนอกใหม่ครับ และถ้าสร้างผลกระทบภายนอก เราพอจะสามารถประเมินต้นทุนจากการไม่ปฏิบัติหน้าที่ได้ไหมครับ

ปัญหาประเภทนี้ ไม่ได้มีแค่ฝุ่นจิว นะครับ การหายใจเอาคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาก็เป็นปัญหาเหมือนกัน และเป็นปัญหาระดับโลกเลยทีเดียว แต่การหายใจที่ว่านี้ ไม่ได้เกิดจากคนครับ แต่เป็นจากสิ่งที่คนทำ นั่นคือจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตคาร์บอนไดออกไซด์ออกมา เรื่องราวก็เหมือนฝุ่นจิวครับ โรงงานก็จะบอกว่าเราทำในที่ของเรา แล้วคาร์บอนไดออกไซด์ที่ออกมา มันจะไปกระทบใครแค่นั้น แต่ว่าเมื่อรวมคาร์บอนไดออกไซด์ที่ออกมาทั้งหมด มันจะกลายเป็นผ้าหมดยักษ์ที่ห่อหุ้มโลกไว้จนทำให้โลกร้อนขึ้นทุกวัน นักเศรษฐศาสตร์ก็มีวิธีจัดการเรื่องนี้คล้าย ๆ กับฝุ่นจิวครับ คือต้องประเมินผลเสียที่เกิดขึ้นจากปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ที่ผลิตออกมาแต่ละปี แล้วนำไปคิดเฉลี่ยเป็นต้นทุนออกมาว่าสร้างความเสียหายให้กับคนทั้งโลกเท่าไร จากนั้นก็กำหนดโควตาให้แต่ละประเทศว่าจะพ่นคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาเท่าไร ใครพ่นมากเสียเงินมากและนำเงินที่ได้นี้ไปสนับสนุนประเทศที่พ่นคาร์บอนไดออกไซด์น้อย ซึ่งเราเรียกมันว่าภาษีคาร์บอนไดออกไซด์ (Carbon Tax)

ฟังเรื่องแยะ ๆ หลายเรื่องแบบนี้ก็ทำให้จิตใจหดหู่เปล่า ๆ ไซ้ใหม่ครับ เรามามองด้านดีบ้างดีกว่าครับ ผลกระทบภายนอกไม่ได้จะมีแต่เรื่องแยะ ๆ แต่อย่างเดียวนะครับ บางทีเราก็ได้รับประโยชน์จากการกระทำของคนอื่นได้เหมือนกันนะครับ หากเราเปลี่ยนจากการเผาขยะ มาเป็นลดการทิ้งขยะ เราอาจจะคิดว่าไม่เห็นจะช่วยสังคมได้เลย แต่ถ้าทุกคนทำ ขยะก็ลดลง ขยะที่ต้องเผาก็ลดลง ฝุ่นก็ลดลง สุดท้ายประโยชน์ก็ตกกับทุกคน แม้กระทั่งคนที่ทิ้งขยะเยอะก็ตาม

เราลองมองคนรอบตัวเราดูนะครับ มีไหมครับ ที่บางทีแค่มีคนนั้นอยู่ คนนั้นไม่ต้องทำอะไรให้เราเลย เรากลับรู้สึกมีความสุขมีกำลังใจในการทำความดีต่าง ๆ นี่ก็เป็นผลกระทบภายนอกเหมือนกันครับ แต่เป็นผลกระทบภายนอกด้านดี และก็มีปัญหาไปคนละแบบ ในกรณีนี้ คนนั้นก็ไม่ต้องทำประโยชน์ที่สังคมได้รับอีกเช่นกัน เราลองนึกถึงคนเหล่านี้ในระดับใหญ่ เช่น ระดับประเทศ มาจนถึงระดับรอบตัวเรา เช่น คนในที่ทำงาน เราก็จะพบว่า มีหลาย ๆ กรณีที่เราเห็นคนเหล่านี้ต้องทุ่มเทเสียสละ ทุกคนรอบตัวได้ประโยชน์ แต่เขากลับไม่ได้รับการชดเชยอะไรเลย ถ้าเทียบกลับไปในลักษณะการเผาขยะ คนรอบตัวก็อาจจะบอกว่า ก็เขาทำเอง ไม่ได้มีใครบังคับเขา ประโยชน์ที่ได้จากเขา เราก็ไม่ได้เรียกร้อง แน่แน่นอนครับ ก็เพราะมันเป็นผลกระทบภายนอก ซึ่งก็คือ “โทษหรือประโยชน์ที่คนรับไม่ได้เป็นผู้เลือกและเลือกไม่ได้ว่าจะรับ” หากเราได้เป็นเพื่อนหรือได้

มีส่วนกับคนเหล่านี้ เราก็ต้องคิดเหมือนกันว่า เขาควรได้รับการสนับสนุน หากไม่มีใครทำอะไรและหวังให้มีคนมาตอบแทนเขา มันเป็นไปได้ไม่ได้ เพราะมันเป็นผลกระทบภายนอก เหมือนกับกรณีหากไม่มีการจัดการคนทิ้งขยะ ขยะก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่จะว่าเป็นเรื่องแปลกหรือปรกติก็ไม่ทราบนะครับ ที่เรามักจะเห็นการแก้ปัญหาเรื่องผลกระทบภายนอกที่เป็นโทษ แต่เราจะไม่ค่อยได้เห็นการสนับสนุนผลกระทบที่เป็นประโยชน์ มันเป็นเพราะอะไรหนอ

เราเห็นปัญหาตั้งแต่ฝุ่นจิวที่เกิดทุกวันนี้ ไปจนถึงภาวะโลกร้อนที่เป็นปัญหาระดับโลก เราได้เห็นคนดีที่เราแค่เห็นก็มีกำลังใจ แต่หลายครั้งคนเหล่านั้นต้องลำบากอยู่คนเดียว เหล่านี้เป็นผลมาจากสิ่งที่เรียกว่าผลกระทบภายนอกซึ่งคือ “โทษหรือประโยชน์ที่คนรับไม่ได้เป็นผู้เลือกจะรับ” เมื่อเป็นสิ่งที่ เป็นโทษ ผู้ทำไม่ได้เสียต้นทุน เราเสีย แต่หากเป็นประโยชน์ เราได้ แต่ผู้กระทำกลับไม่ได้รับการตอบแทน และเราจะเห็นว่าการกระทำเล็ก ๆ น้อย ๆ ของเรา ที่เรามักบอกว่ามันเป็นเรื่องของเรา ชีวิตเรา ไม่เห็นกระทบใครเลย สิ่งเหล่านี้รวม ๆ กันเข้า จะเกิดผลกระทบเป็นวงกว้างได้

ครั้งต่อไป หากเราทำดี แม้ว่าเราจะคิดว่า เป็นเรื่องเล็กน้อย ก็ขอให้มั่นใจว่า มันส่งผลกระทบภายนอกกับผู้อื่นมากกว่าที่เราคิด แต่ถ้าเราจะทำเรื่องไม่ดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ขอให้คิดเพิ่มอีกนิดว่า มันจะรบกวนคนอื่นได้มากขนาดไหน ถ้าเห็นคนทำดีหรือสิ่งดี ๆ ก็อย่าลืมนึกถึงที่จะให้กำลังใจหรือส่งเสริม อย่างเช่น เมื่ออ่านเศรษฐกิจแล้วชื่นชอบ ก็อย่าลืมนึกถึงข้อความมาคุยกับบรรณาธิการของเรา เพื่อเราจะได้มีกำลังใจทำต่อไป

